

Czym są *Guldgubber*?

Guldgubber to stare, pochodzące z jęz. szwedzkiego określenie małych figur (dosł. „Złote Ludziki”), tłoczonych lub wycinanych ze złotej blachy. Wykonanie wielu egzemplarzy figurek możliwe było dzięki tzw. patrycy z brązu, używanej na takiej samej zasadzie jak stempeł.

Patryca do wyrobu Guldgubber z Møllegård w Klemensker i jedna z figurek wytłoczona przy jej użyciu.

Motywy tłoczono na złotej, cienko wyklepanej blaszce. Przy pomocy ostrego noża ryto na niej lub wycinano z niej pojedyncze figurki.

Każda figurka waży przeciętnie zaledwie 0,1 g, lecz nawet w obrębie tej samej serii obserwujemy różnice w wadze i jakości złota. Na podstawie cech stylistycznych figurki datuje się na lata 550 -600 n.e.

Gdzie je znaleziono?

Figurki znaleziono dotychczas w ok. 25 stanowiskach w Skandynawii, lecz w żadnym z nich w takiej ilości jak w Sorte Muld. Przeważająca większość figurek pochodzi z dużych osad, pełniących funkcję centrów wytwórczości rzemieślniczej, handlowej, a zapewne także politycznej i religijnej. Również w innych bornholmskich osiedlach znaleziono pojedyncze figurki.

Wspólna tradycja europejska

W interpretacji świata obrazów *Guldgubber* należy za punkt wyjścia przyjąć stosunki kulturowe panujące w Europie w okresie wędrówek ludów, czyli po upadku państwa Hunów w połowie V w. n.e. oraz upadku Cesarstwa Zachodnio -rzymskiego w r. 476.

Nawet mimo tego, że zjawisko *Guldgubber* znane jest jedynie w Skandynawii, można w nich rozpoznać wiele detali strojów oraz atrybutów, znanych z bogatych znalezisk w wielu częściach Europy, głównie na obszarach Franków. Motywy znane z inwentarzy bogatych pochówków „książęcych” wskazują na to, że figurki te odzwierciedlają elitę społeczną, której znaczenie wzrosło w okresie upadku potężnego imperium rzymskiego.

Przedstawienia niemal identyczne jak figurki z Sorte Muld, znajdują się także na ozdobach hełmu z grobów książęcych w Vendel i Valsgårde w środkowej Szwecji, Sutton Hoo w Anglii i innych europejskich znaleziskach z ok. 600 roku n.e.

Zapinka płaska ze złotej blaszki. Plietzhausen, Niemcy

Patryca do ozdoby hełmu. Torshunda na wyspie Olandia, Szwecja

Blacha na hełm z Vendel, prowincja Uppland, Szwecja

Blacha na hełm z Sutton Hoo, Anglia

Co przedstawiają?

Wielkie znalezisko *Guldgubber* ze stanowiska Sorte Muld obejmuje ponad 2.300 figurek ze złotej blaszki, z ponad 400 różnymi motywami, zachowanych w ilości od jednego do 180 egzemplarzy. Do tego doliczyć należy prawie 60 figurek, wyciętych pojedynczo lub wyrytych na grubszej blaszce. Pomimo, że figurki różnią się szczegółami, ilość motywów jest dość ograniczona. Najbardziej popularne figurki kopiowano wiele razy.

Najczęściej występujący motyw to męska figura z laską lub berłem w ręku. Różne jego warianty stanowią ponad połowę wszystkich „stempli”. Większe figurki przedstawiają zarówno osoby, jak i ich strój z wieloma detalami, lecz te mniejsze są na ogół tak bardzo wystylizowane, że odczytanie tych szczegółów nie jest możliwe.

Symbolika

Przez długi czas próbowano doszukać się podobieństwa między przedstawieniami *Guldgubber* a światem staronordyckich bogów, z Odynem, Thorem i Freją na czele. Protoplastów dużej grupy zamożnie ubranych postaci ludzkich z laską, mieczem lub diademem, należy jednak szukać w świecie późnego antyku, zmodyfikowanego potem według upodobań stylistycznych okresu wędrówek ludów.

Najlepszy materiał porównawczy dla grupy „tańczących” *Guldgubber* istnieje w nieco starszym świecie symboli „brakteatów” – okrągłych złotych wisiorków z okresu wędrówek ludów (400 - 800 n.e). Występują na nich postacie (być może czczonych wówczas bogów lub podziwianych bohaterów?) z dużymi dłońmi, rozczapierzonymi palcami, naszyjnikami i szerokim pasem. Ten powtarzający się motyw występuje często w połączeniu z np. postaciami zwierzęcymi i różnymi symbolami.

Większość badaczy łączy *Guldgubber* z kultem pogańskim i uważa się, że figurki przedstawiają ówczesnie czczonych bogów lub podziwianych bohaterów.

Złoty medal cesarza Konstantyna II (337-361) znaleziony k/Trunderup na duńskiej wyspie Fionia

Złote brakteaty z „tańczącymi” bogami z Darum na Fionii i Lellinge na Zelandii w Danii

Do czego służyły?

Przez wiele lat *Guldgubber* stanowiły przedmiot wielu dyskusji i sporów dotyczących ich interpretacji. Wykopaliska na większości stanowisk, na których znaleziono *Guldgubber*, dały naukowcom nowe możliwości wyjaśnienia funkcji figurek.

Wiele znalezionych figurek z Sorte Muld było starannie złożonych razem. W jednym wypadku, wiele małych figurek „zapakowano” w jedną dużą. Te obserwacje wskazują na to, że fakt, czy figurki na złotej blaszce były wyraźnie widoczne, nie miał większego znaczenia.

Podczas wykopalisk znaleziono - poza całymi egzemplarzami *Guldgubber* -wiele małych skrawków złotej blaszki. Można stąd wysnuć wniosek, że figurki mogły być rodzajem środków płatniczych. Cienkie figurki łatwo się łamią, a więc prawdopodobnie pełniły one funkcję jednorazowych ofiar - rodzaj „pieniędzy świątynnych”, używanych w wyjątkowych sytuacjach, jak np. podczas corocznych uroczystości kulturowych.

Mapa przedstawiająca znaleziska złotych figurek *Guldgubber* w Skandynawii.

Rozpowszechnienie (zasięg występowania) *Guldgubber*

Legenda do mapy:

- Tłoczone pojedyncze figurki
- Tłoczone podwójne figurki
- ✕ Wryte lub wycinane figurki przedstawiające ludzi
- Tłoczone figurki zwierzęce
- ◻ Wycinane figurki zwierzęce
- Znaleziska bliżej nieokreślone
- △ Figurki z brązu
- ★ Patryce
- □ □ Ślady osadnictwa

OSADA

Sorte Muld to stara nazwa osady z epoki żelaza (tzw. okresu wpływów rzymskich), położonej koło Svaneke. Od końca średniowiecza miejsce słynęło ze złotych znalezisk, które dało mu również miano „Złotej Łąki”.

Osada Sorte Muld stanowi centralną część dużego kompleksu połączonych osiedli, istniejących ponad 1.000 lat – od narodzin Chrystusa do okresu Wikingów. Mapa pokazuje osiedla wokół Sorte Muld.

WYKOPALISKA

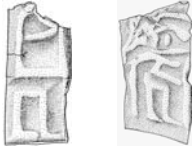

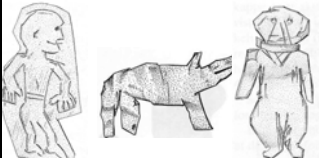
Na tym obszarze wielokrotnie podejmowano badania archeologiczne. Większe prace archeologiczne miały miejsce w latach 1986-87. Podjęcie tych prac wiązało się z masowym występowaniem złotych figurek, tzw. *Guldgubber*, pochodzących z okresu ok. 600 r. n.e. Na tym terenie znaleziono ich ponad 2.300 sztuk.

Wiele z nich zalegało w górnej warstwie ornej, do której dostały się podczas prac rolniczych z niżej znajdujących się obiektów osadniczych. Dla znalezienia wszystkich złotych figurek i wielu innych przedmiotów, niezbędne było wielokrotne przepłukanie całej wydobytej ziemi (ok. 10.000 tacek) przez specjalne sита. Nie natrafiono na konkretne obiekty (domy, zabudowania, gospodarstwa), lecz obszar wykopalisk obejmuje zaledwie kilka procent powierzchni osady.

Na planie osady przedstawiono rozmieszczenie znalezisk *Guldgubber* oraz stratygrafię (każdy punkt oznacza 1 figurkę).

Rys.1 (od lewej): Współczesne warstwy orne. Rys. 2: Warstwy kulturowe (osiedla)

OPIS WYSTAWY – gabloty od lewej strony

<p>Gablot nr 1: Do wyrobu złotych figurek z Sorte Muld użyto ponad 400 różnych patryc. Najczęściej występującą figurą jest postać męska odziana w długą kurtkę z tkanymi lamówkami. W ręku dzierży długi przedmiot podobny do laski, interpretowany jako berło królewskie. <i>Obok: Cesarz Konstantyn II z berłem. Rewers rzymskiego medalionu cesarskiego z V w.</i></p>	
	<p>Gablot nr 2: Przy wyrobieniu najczęściej stosowanych motywów, z których jeden istnieje w ponad 180 egzemplarzach, ponieważ patryca zużywała się i wymagała „odnowienia” lub skopiowania. Niektóre stemple różnią się między sobą w minimalnym stopniu.</p>
<p>Gablot nr 3: Wiele z najpiękniej wykonanych figurek otoczona jest „bordiurą” - dekoracyjną owalną obwódką. Obramowania tego rodzaju występują np. na przedstawieniach cesarzy rzymskich lub bogów na monetach lub medalionach. Taki sposób ozdobienia <i>Guldgubber</i> mógł być zapożyczony z tamtych obszarów. Na prostszych figurkach „bordiura” zaznaczona jest jedynie owalnym ukształtowaniem górnej partii.</p>	
	<p>Gablot nr 4: Część figurek dzierzących laskę (berło?) przedstawionych jest schematycznie; ciało i laska zaznaczone są w formie kilku kresek. Jedynie zaznaczenie oka wskazuje gdzie znajduje się głowa. W gablocie wystawiono również duński znaczek pocztowy, którego motywem jest złota figurka z Bornholmu.</p>
<p>Gablot nr 5: Niektóre figurki trzymają również - poza berłem - puchar o zaokrąglonym dnie, tego rodzaju, który był rozpowszechniony na obszarach Merowingów (państwo Franków), w VI w. Wiele realistycznie wykonanych figurek przedstawia postacie z półdługimi włosami. Również ta cecha wskazuje na obszary Merowingów, gdzie prawo do noszenia długich włosów było przywilejem książęcym. Głowa jednej z figurek ozdobiona jest diademem, co przywodzi na myśl portrety rzymskich cesarzy.</p>	
	<p>Gablot nr 6: Mniejsza część figurek z Sorte Muld przedstawia kobiety. Na podstawie ich wyszukanych strojów także tutaj można by mówić o osobach z rodu książęcego lub o boginiach. Dwie spośród tych figurek wykonane są z brązu (1). Kilka figurek przedstawia mężczyznę i kobietę zwróconych do siebie twarzami i objętych ramionami. Podwójne figurki znane są m. in. z Lundeberg na wyspie Fionia oraz z wielu znalezisk szwedzkich i norweskich. „Brakteat” - czyli okrągły złoty wisior z okresu wędrówek ludów (400-800 n.e) (2), jedyny dotychczas znaleziony w Sorte Muld, przedstawia stylizowaną postać jeźdźcy, być może staronordyckiego boga Odyna na swym 8-nogim koniu zwanym Sleipnir oraz z jednym ze swoich kraków. Figurki <i>Guldgubber</i> z Møllegaard w Klemensker (3) i Agerbygaard w Østerlars (4).</p>
<p>Gablot nr 7: Wśród figurek z Sorte Muld jest kilka, przedstawiających postacie w ruchu i zapewne nagie. Wiele z nich ma jednak na sobie szeroki pas, być może „pas siły”, jeden z charakterystycznych atrybutów staronordyckiego boga Thora, dzięki któremu był on niemalże niepokonany w walce. Jedną z tych „roztańczonych” figurek trzyma książęcy symbol - miecz o rękojeści zakończonej guzem ozdobnym.</p>	
	<p>Gablot nr 8: Ok. 60 złotych figurek jest wyciętych z grubszej blaszki złotej lub pojedynczo na niej rytymi. Większość figurek przedstawia postacie w ruchu i nagie, przyodziane w szeroki pas i naszyjnik, wykonane z cienkiej złotej blaszki, będącego darem książęcym i owiniętego wokół szyi figurki, Pojedyncze figurki zwierząt – tłoczone i wycinane – uzupełniają wybór znalezisk z Sorte Muld.</p>